

Bakó Dorottya

Medea Services Kft.

Retrokonverziós körkép: német és svájci példák

A könyvtári katalógusok számítógépre vitele első pillantásra igen egyszerűnek tűnik, hiszen csak a katalóguscédula tartalmát kell a megfelelő adatmezőkbe gépelni. A retrokonverzió azonban nem pusztán médiumváltás, hanem annál sokkal több, s ennek megfelelően a gyakorlatban rengeteg buktatója van. A cikk a német nyelvterületről vett példák segítségével a retrokonverzió előkészítéséhez kíván segítséget nyújtani.

Jelképnek sem utolsó, hogy a karlsruhei Egyetemi Könyvtár közkedvelt könyvtári keresőjében (<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>) május elsején, az Európai Unió bővítésével egy időben jelent a cseh és a lengyel nemzeti könyvtár állománya is. A könyvtári katalógusok számítógépre vitelének súlypontja éppen napjainkban tolódik a német–svájci területről keletebbre, a következő években itt folyik majd a legtöbb retrokonverziós munka. Öt éve még bőven voltak milliós nagyságrendű, feldolgozatlan cédulakatalógusok Németországban, mára már jóformán csak kisebb szakkönyvtárak, egyetemi tanszéki gyűjtemények használnak hagyományos cédulakatalógust. Várhatólag az év végére befejeződik a lipcsei Deutsche Bücherei 4,8 millió cédulájának konverziója. A munka 2000 áprilisában indult, és eredetileg három évre tervezték, ahogy az online kereső kezdőlapján ma is olvasható: <http://tamino.ddb.de:7002/IMPLAND=Y/SRT=YOP/LNG=DU/MAT=9001%03/BTKOSEVCZ%03%049004%03Y%04/DB=ext/> Jövőre készül el a berlini Staatsbibliothek 1,15 milliós, a 19. század közepétől 1909-ig vezetett kéziratos katalógusának retrospektív konverziója (http://altdrucke.staatsbibliothek-berlin.de/de/besondere_aufgaben/). A baseli Egyetemi Könyvtár 1939 előtti, jórészt szintén kéziratos katalógusának feldolgozása most a P betűnél tart, jövő tavaszra ez is befejeződik. A könyvtár már most is ajánlja a katalógus online használatát (<http://www.ub.unibas.ch/info5.htm>), ám a hozzá fűzött kommentár árulkodó, részletes magyarázat szól ugyanis a szerző nélküli művek besorolási rejtelmeiről, aminek egy teljes online katalógus megléte esetén semmi értelme nincs.

Történészek és szociológusok majd nyilván elmélkedni fognak arról, hogy a könyvtári katalógusok gépre vitele miért terjed nyugatról keletre, mint annyi más gazdasági folyamat. Nyilván nem utolsó

szempont a gazdasági, hiszen a gépesítettség egy bizonyos szintje alatt reménytelen vállalkozás belefogni, de legalább ekkora szerepe van annak az időnek, ami ahhoz kell, hogy az újdonsággal megbarátkozzon könyvtáros és olvasó. A retrokonverzió az Egyesült Államokban kezdődött, s mire a német nyelvterület sorra került, a tengerentúlon már be is fejeződött. Mára az angol, francia és német nyelvű könyvek többségének bibliográfiai adatai már elérhetők az interneten keresztül, de még két hatalmas lépés előttünk áll: a folyóiratokban, tanulmánykötetekben megjelent cikkek bibliográfiai adatainak feltárása és gépre vitele az egész világon éppen csak elkezdődött (ahol zajlik, ott sem annyira könyvtárak végzik, hanem a folyóiratok maguk,¹ a legtöbb ilyen adatbázis nem szabadon hozzáférhető, és ritkán terjed túl a legutóbbi évtizeden), a dokumentumok nagy részének ma még csak bibliográfiai adatai érhetők el, teljes szövegük nem. Nyilvánvalóan itt a szerzői jogok is birkóznak a hozzáférhetőség egyre nagyobb igényével, nem kétséges azonban, hogy a harc a szerzői jogok szempontjainak vereségével fog véget érni (analógiaként a zenei felvételek ingyenes terjesztése elleni meddő küzdelem kínálkozik).

Azokban az országokban, ahol a könyvtári katalógusok már számítógépen vannak, a levéltárak és kéziratárak felé fordult a figyelem, megkezdődött ezek katalógusainak feldolgozása is (a <http://www.malvine.org/> már egy igen nagy adatbázis elérését teszi lehetővé, de a franciák éppen napjainkban írtak ki pályázatot a francia állami könyvtárakban őrzött kéziratosokat feltáró, 118 kötetes, kb. 182 ezer tételt tartalmazó Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France digitalizálására).

Mindennek nyilván nagy szerepe van abban a kutatómódszertani forradalomban, amely csend-

ben zajlik a szemünk előtt. Felnőtt egy új tudományos kutatói generáció, amelynek már nincs szüksége arra, hogy a kutatásra szánt idő 20-30 százalékat a szakirodalom összeadásával töltsék. Néhány éve ez még csak a műszaki és természet-tudományok művelőinek adatott meg, ma már egy bölcsész vagy társadalomtudós is könnyen lépést tud tartani szakterületének nemzetközi irodalmával. Már most számottevő a hatás Magyarországon is,² pedig itt a könyvtári katalógusok konverziója még gyerekcipőben jár. A legfontosabb lépés azonban már itt is megtörtént: a könyvtárak felismerték e munka szükségességét,³ s egy részük már meg is kezdte azt.

A tapasztalatok szerint a katalógusok konvertálásának ötletével soha nem a katalógizáló osztályok könyvtárosai állnak elő, hanem a könyvtárak vezetői. Ez érthető, hiszen az ő feladatuk a könyvtár fontosságának és népszerűségének bizonyítása a pénzt biztosító fenntartó előtt, márpedig annak a könyvtárnak a látogatottsága, amelynek katalógusa hozzáférhető elektronikus formában, köztudottan jelentősen megnő, ami jó érvelési lehetőség a pénzügyi vitákban.⁴ Ettől kezdve kétféle harcot kell vívni: házon belül azért, hogy leszerelje az autopszia alapján történő katalógizálást követelő munkatársakat, kifelé pedig azért, hogy a konverziót finanszírozók belássák, hogy a tagadhatatlanul olcsóbb félmegoldások hosszú távon sokkal többet kerülnek.

Az autopszia hívei a katalógusok rossz minőségével érvelnek, pedig ezek a katalógusok az esetek többségében autopszia alapján készültek, vagyis semmi biztosíték nincs arra, hogy egy ismételt autopszia sokkal jobb eredményt hozna, viszont az eljárás beláthatatlanul hosszú, és megfizethetetlenül drága. A fenntartók pedig szeretnék kevesebb pénzből megúszni a konverziót, ezért a minimumra akarják csökkenteni az emberi munkát. Ennek egyik ismert módja a katalóguscédulák képeinek hozzáférhetővé tétele anélkül, hogy a kartonokon álló adatokat begépelnék. Magyarországon sehol nem használják ezt az eljárást, de Ausztriában már bőven van rá példa, említsük csak a bécsi Egyetemi Könyvtár 1988 előtti két katalógusát (<http://ub.univie.ac.at/kataloge3.html>). Ez a megoldás kétségtelenül költségkímélő, ám roppant báránytalan az olvasókkal szemben, hiszen nem ad többet, mint a hagyományos cédulakatalógus, azaz csak akkor lehet benne keresni, ha ismerjük a pontos bibliográfiai adatokat. Ennek ellenére még ma is vannak olyan fenntartók, akik jó megoldásnak tartják a képek pusztá digitalizálását.⁵

A másik költségcsökkentő módszer az automatikus karakterfelismerés, ez azonban csak nagyon korlátozottan használható. Manapság már vannak olyan programok, melyek akár a gót betűs írást is képesek felismerni, de a katalóguscédulák különböző struktúrája miatt ez nem nagy segítség, különösen akkor, ha a leírások az ún. porosz instrukciót követve a címekből kiemelik az első főnevet, és vesszővel jelzik, hogy a szavakat vissza kell forgatni. Erre gyakorlatilag nem lehet programot írni, hiszen egy címben bármikor előfordulhatnak vesszők anélkül, hogy azok sorrendcserét jelentenének. Fel lehet állítani valószínűségeket, de ehhez annyi előmunkálatra volna szükség, amennyi már meghaladná a retrokonverziót. Vagy vegyünk egy másik példát: ha a cím névelővel kezdődik, minden katalógizáló program megköveteli, hogy ezt valamilyen módon jelöljük. Össze lehet állítani ugyan a szóba jöhető karaktersorozatokat listáját, de ugyanaz a néhány betű a nyelvtől függően hol névelő, hol nem (s akkor még ne is említsük azt az esetet, amikor ugyanaz a szó egy nyelven belül hol névelő, hol nem, mint a magyar „egy”), vagyis az automatikus karakterfelismerés mellé automatikus nyelvfelismerésre is szükség lenne. Az automatikus karakterfelismerésnek már ma is lehet szerepe, amire jó példa a marbach-i Deutsches Literaturarchiv (<http://www.dla-marbach.de/>) próbálkozása.

Az 1999 előtti katalógus feldolgozását két lépésben tervezik: az első a betűrendes katalógus hagyományos retrokonverziója lenne, második lépésként a tárgyszó-katalógus automatikus konverzióját szeretnék megvalósítani. Ez azért tűnik lehetségesnek, mert a katalógus szerkezete nagyon egyszerű, a tárgyszavak jól kiemelkedő választólapokon vannak, és a következő választólapokon minden utánuk álló leírásra vonatkoznak. A leírások pedig tökéletes másolatai a betűrendes katalógus lapjainak, vagyis reális lehetőség van az automatikus képfelismerésre, ami után a program megkeresi, hogy az adott képhez melyik leírást rendelte hozzá a retrokonverzió, s ehhez hozzáfűzi a tárgyszót. Az ígéretes próbálkozás jelenleg még a pályázatok elbírálásának fázisában van.

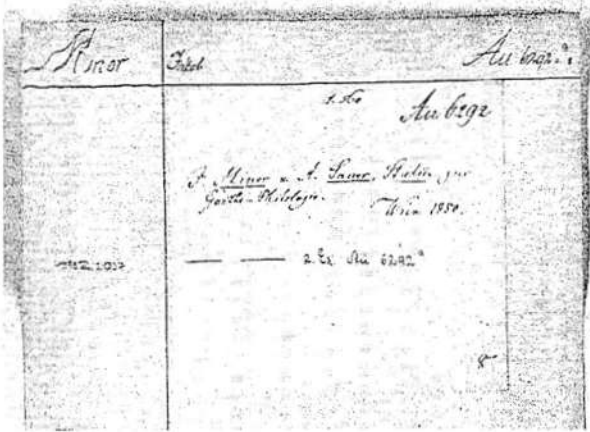
További költségcsökkentő tényező lehet már meglévő adatbázisok felhasználása, vagy a más könyvtárak által készített rekordok átvétele. Egy jó évtizeddel ezelőtt a könyvtárak többsége önálló adatbázisokat épített, de ma már pl. Németországban kurióznak számít úgy belevágni a retrokonverzióba, hogy az ne valamelyik nagy közös adatbázis keretében történne. Ez pedig

alapvetően meghatározza a munka menetét, ugyanis az csak közvetlenül az adatbázisba, azaz online módon történhet. Kivételek itt is akadnak, a berlini székhelyű Ibero-Amerikanisches Institut (<http://www.iai.spk-berlin.de/>) a már említett GBV adatbázisához⁶ fog csatlakozni. A GBV árképzése miatt azonban jobban járnak, ha előbb offline létrehozzák a teljes adatbázist, majd ezt betöltik (migrálják) a GBV-be, mintha ki kellene fizetni a már létező rekordokhoz való jelzetfűzés és az online munka költségeit. Bár a könyvtár állománya igen speciális, így is várhatólag 15-20 százalékban olyan műveket tartalmaz, amelyek már szerepelnek az adatbázisban. Noha a GBV természetesen harcol a duplumok ellen, mégsem tartja tragédiának, ha ilyenek keletkeznek, s valószínűleg ez a rugalmasság a sikerének titka: könnyen és egyszerűen be tud fogadni új adatbázisokat, amivel nagyobb szolgálatot tesz a felhasználóknak, mint amekkora a duplumok okozta bosszúság.

A duplumok kiszűrése gépileg gyakorlatilag lehetetlen, a különböző könyvtáraktól származó leírások színvonala, adatbősége nagyon egyenetlen. Az egyetlen, amit tenni lehet, az online adatbevitelnél szigorú szabályokat kell hozni arra, hogy több rendelkezésre álló rekord esetén melyikhez szabad további leőhelyet és jelzetet fűzni. A különböző közös katalógusok különböző stratégiákat követnek ennek szabályozására. A GBV egyfelől megkülönbözteti a rekordokat aszerint, hogy autopszia alapján készültek, retrokonverzióval, egy katalóguscéduláról lettek leírva, vagy ilyen-olyan adatbázisokból kerültek be a rendszerbe. Ez az egyik erőssorrend, és ha ez még nem döntő, akkor a szövetségben részt vevő könyvtárak saját rangsort állítanak fel, megjelölve azokat a könyvtárakat, amelyek leírásai – több azonos típusú találat esetén – előbbre valók. Itt a könyvtárak más-más szempontokat érvényesítenek, a hamburgiak pl. általában a hamburgi vagy a göttingeni Egyetemi Könyvtár, vagy az ugyancsak göttingeni Herzog-August Bibliothek leírásait választják. Ez a módszer biztosítja, hogy az újabb és újabb jelzetek a feltehetőleg legjobb minőségű rekordhoz és többnyire egy helyre kerülnek. A gyakorlatban azonban nem mindig egyszerű a döntés, olykor több könyvtár rekordja is megfelel az elsőként választandó leírás kritériumainak, olykor pedig az így kiszemelt rekord mégsem a legjobb minőségű vagy a legteljesebb. Az észak-rajna-vesztfáliai felsőoktatási könyvtárak szövetségéként indult, de azóta területében és könyvtári típusában is kibővült szövetség, a HBZ-NRW (<http://www.hbz-nrw.de/>) vagy a hesseni HEBIS (<http://www.hebis.de/>) más filozófi-

át követ, itt több azonos adattartalmú rekord esetén minőségtől függetlenül mindig azt kell választani, amelyhez a legtöbb könyvtár csatlakozott. Ez mindenesetre megkönnyíti a katalogizáló dolgát, de nem kedvez a minőségnek, az így kiválasztott rekordnál gyakran volna jobb is. A baseli Egyetemi Könyvtár egy harmadik, de ugyancsak egyszerű módszert követ: többes találat esetén azt a rekordot kell választani, amelyik korábban került be a rendszerbe. Mint látható, online katalogizálás esetén vannak módszerek arra, hogy a duplumok közül kiválasszuk a megfelelő találatot, de a duplumok ellen ez nem véd meg.

A duplumok különleges esete az, amikor egy könyvtár kölcsönzése azelőtt áll át elektronikus nyilvántartásra, mielőtt a katalógus konverziója befejeződik. Ilyenkor szükségmegoldásként kölcsönzéskor egy nagyon csekély adattartalmú rekord készül, amely a raktári jelzeten kívül legfeljebb csak a szerző nevét és a cím első néhány szavát tartalmazza. Ha ezeket az adatokat nem lehet lokális szinten tartani, akkor is meg kell teremteni a lehetőséget arra, hogy élesen elkülönüljenek az adatbázis teljes rekordjaitól, és a retrokonverzió befejeztével valamennyit törölni kell. A baseli Egyetemi Könyvtárban ezt úgy oldották meg (Aleph rendszerben), hogy az ilyen kölcsönzési rekordok adatai nem jelennek meg a keresésben, csak a jelzetre való célzott kereséskor. Így a retrokonverzió szempontjából olyanok, mintha ott sem lennének, s a munka végén el fognak tűnni. A berlini Staatsbibliothek esete némileg más, hiszen ott nem a kölcsönzés, hanem a sajátos történelem kényszerítette a könyvtárat arra, hogy csökkentett adattartalmú rekordokat hozzon létre. Mint közismert, a város kettéosztásával a katalógusok a keleti részben maradtak, az állomány egy része azonban a nyugati részbe került raktárakban állt. A nyugatiak próbálták katalógust készíteni, de csak a legalapvetőbb információk rögzítésére vállalkozhattak, a rövid cím és a jelzet mellett csak a könyv fizikai hollétét (azaz hogy a nyugati vagy a keleti raktárban van-e, ez ugyanis nem derült ki a jelzetekből) jelölték, s ez utóbbinak ez a csonka leírás volt az egyetlen nyilvántartása. Az így létrejött kb. 300 ezer leírást úgy töltötték be a GBV adatbázisába, hogy azok a GBV-n belül önálló adatbankot alkottak, vagyis a kívülálló, megfelelő jogosultság nélküli felhasználó nem látta őket. A retrokonverzió során ezek a csekély adattartalmú leírások fokozatosan kiegészülnek, illetve eltűnnek, attól függően, hogy a rendszerben van-e az adott dokumentumnak megfelelő teljes leírás, vagy újat kell létrehozni (1. ábra).

A kitörölt P-Aufnahme, ahogy a katalogizáló látta:

0500 Aay
1100 1880
3000 @Minor
4000 Studien zur Goethe-Philologie ;; Von J. Minor u.
A. Sauer
4700 SBB Retrokonversion

LOK
2085 P.00184342
2089 203238
4719 P

E01
7001 15-04-01 : r42
7100 !2!Au 6292 @ d
7800 460411179

A GBV rekordja, amelyre a Staatsbibliothek jelzete rákerült:

Titel: **Studien zur Goethe-Philologie** / von **Jacob Minor** und **August Sauer**
Verfasser: **Minor, Jakob *1855-1912***; **Sauer, August *1855-1926***
Erschienen: **Wien** : Konegen, 1880
Umfang: IX, 292 S. ; 8°
Schlagwörter: **Goethe, Johann Wolfgang ^von^** ; **Germanistik** ; **Aufsatzsammlung**
Sachgebiete: **18.10** ; **Deutsche Literatur**

- [Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz <1a>](#)
- [Erfurt, Universitäts- und Forschungsbibliothek Erfurt/Gotha UB Erfurt <547>](#)
- [Greifswald, Universitätsbibliothek <9>](#)
- [Göttingen, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek <7>](#)
- [Göttingen, Philosophische Fakultät Göttingen <3054>](#)
- [Hamburg, Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg / Universität Hamburg / HWP <18>](#)
- [Jena, Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena <27>](#)
- [Kiel, Universitätsbibliothek Kiel Zentralbibliothek <8>](#)
- [Potsdam, Universitätsbibliothek <517>](#)
- [Schwerin, Landesbibliothek Mecklenburg-Vorpommern <33>](#)
- [Wolfenbüttel, Herzog-August-Bibliothek <23>](#)

1. ábra

A berlini Staatsbibliothek egyik katalóguscédulája, és a róla készült ún. P-leírás (provisorische Aufnahme). Ez a leírás a GBV közös adatbázisban volt, de csak a Staatsbibliothek könyvtárosai által láthatóan. A retrokonverzió során kiderült, hogy erről a műről már van a GBV-ben egy teljes leírás, így ezt törölték. A GBV leírásán jól látszik, hogy már számos könyvtár fűzött hozzá jelzetet, ezek sorában most már ott van a Staatsbibliothek is.

A meglévő kölcsönzési adatbázist offline retrokonverzió esetén is fel lehet dolgozni, amire az Ibero-Amerikanisches Institut mutat jó példát. Ebben a könyvtárban már a retrokonverzió megkezdése előtt a könyvek nagy részét ellátták vonalkóddal, amihez csak a raktári jelzetet rendelték hozzá egy adatbázisban. Ezért minden egyes kötet feldolgozása azzal kezdődik, hogy a jelzet alapján kikeresett vonalkóddat átkerülnek a készülő leírásba, a kötetadatokat szintjére, illetve azok a kötetek, melyeknek nincs még vonalkódjuk, kapnak egyet.

Ugyancsak legfőképp történelmi okok határozták meg az 1912-ben alapított lipcsei Deutsche Bücherei retrokonverziójának menetét. Amikor ugyanis egyesült az 1945-ben Frankfurtban megalapított Deutsche Bibliothekkel (szimbolikusan a német újraegyesítés napján, 1990. október 3-án), a két azonos gyűjtőkörű könyvtár meglehetősen

különböző állapotban volt a retrokonverzió szempontjából. Frankfurtban már minden gépre került, Lipcsében csak az 1974 után gyarapított anyag, és az 1912–1973 között vezetett katalógus feldolgozásra várt. Bár a frankfurti könyvtárat csak 1945-ben alapították, bőven őriz könyveket a korábbi évekből is, mégis az első döntés nagyon pragmatikus és hasznos volt: az 1945 előtti megjelent dokumentumok keresésével nem is próbálkoztak a frankfurti adatbázisban. A következő döntés ugyancsak ésszerűnek látszott: a meg nem talált tételekről, illetve az 1945 előtti könyvekről offline leírást kért a könyvtár, valószínűleg azért, mert a munkát külső céggel végeztette, és túlságosan kockázatosnak találta az online írásjogok megosztását. A munka megkezdése után egy hónappal azonban jelentősen változtattak a munkameneten, ami végül is két évvel hosszabbította meg a retrokonverziót. A probléma a többkötetes monog-

ráfiák kezeléséből keletkezett, ugyanis a frankfurti könyvtár szoftvere, a Pica⁷ által kifejlesztett WinIBW éles különbséget tesz sorozat és többkötetes monográfia között. Mind a kettőt rekordkapcsolattal dolgozza fel, de a kapcsolat más-más mezőkön keresztül történik az egyik és a másik esetében. Ugyanakkor lehetőség van arra is, hogy a többkötetes monográfia egy-egy kötetét vagy egy sorozat tagját anélkül vegyük fel a rendszerbe, hogy ezt az összeköttetést létrehoznánk. Az offline leírások esetében ez a módszer látszott célravezetőbbnek, bár a végeredmény a rekordkapcsolat hiányában nehézkesebben használható, viszont a megfelelő mezőkben lefutott kereséssel mindent meg lehetett találni.

A könyvtár azonban menet közben megváltoztatta elképzelését, amiből előre nem látható problémák tömege keletkezett. A legfőbb nehézséget nem az jelentette, hogy a rekordkapcsolatok létrehozásához szükséges egyedi azonosítók ezreit kellett utólag elmenteni (tízezerszámra fordult elő az a helyzet, hogy egy többkötetes monográfia összefoglaló adatait tartalmazó rekord már megvolt a frankfurti katalógusban, de a lipcsei cédulán leírt kötetek nem), hanem az, hogy a 4,8 millió cédula feldolgozása tetemes időt vett igénybe, s mire az offline leírásban sor került a többkötetes monográfiákra, az évekkel korábban elmentett egyedi azonosítók némelyikéhez tartozó rekordot már ilyen-olyan okok miatt törölték a rendszerből (pl. mert duplum volt, vagy időközben az lett belőle). Ugyanígy egyedi megoldást igényeltek azok az esetek, amikor a lipcsei cédulákon valamit többkötetes monográfiként írtak le, Frankfurtban viszont ugyanezt egyszerű monográfiként kezelték (pl. egy tankönyv és a hozzá tartozó munkafüzet mint többkötetes monográfia az egyik oldalon, csak a tankönyv mint monográfia a másikon) (2. ábra). Az sem volt ritka, hogy amire az egyik oldalon többkötetes monográfiként tekintettek, azt a másikon sorozatként kezelték. Ezen a ponton vált világossá, hogy nem a könyvtár harmadik döntése volt hibás, hanem a látszólag veszélytelen online-offline munkamenet felállítása. A harmadik döntés csupán ezt korrigálta, csak így volt lehetőség a két katalógus közti szemléletbeli eltérések összehangolására. Tanulságul mindebből az szűrhető le, hogy lehetőleg kerüljük az online-offline kombinációval történő retrokonverziót. Ha egy közös katalógusba dolgozunk, és így elkerülhetetlen egy online keresés beiktatása, akkor a nem talált tételeket lehetőleg online vigyük fel, alkalmazkodva a már meglévő katalógus szemléletéhez.

1959 A 7261

Cornelissen, Thilo: Der Freischütz von C. M. v. Weber. Dargest. — Berlin-Lichterfelde: Lienau (1959). 75 S., 1 Bl. Abb., 4 S. Notenbeisp. 8° = Die Oper. * 10 C 4.80
 [Rückent.] Weber: Der Freischütz.
 Mit Literaturverzeichnis d. Werke v. u. über Weber.
 DN: A 1959. 87. 209 (11/11/59) — G: 10

[Nebst]Beispielheft. (1960.) 40 S.

Titel: Der Freischütz / Thilo Cornelissen. Von C. M. v. Weber
Verfasser: Cornelissen, Thilo
Verleger: Berlin-Lichterfelde : Lienau
Erscheinungsjahr: 1959
Umfang/Format: 75 S. : mit Notenbeisp., 1 Titelbild ; 8
Gesamttitle: Die Oper
Anmerkungen: Mit Literaturverz. (S. 71 - 74). - [Nebst] Beispielheft. (1960.) 40 S.
Einband/Preis: kart. : 4.80
Signatur: 1959 A 7261

2. ábra

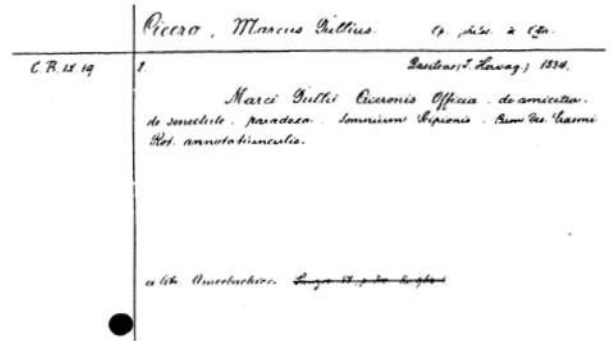
A lipcsei katalóguscédulán látható mű leírása már megvolt a frankfurti adatbázisban, de csak egyszerű monográfiként. Az 1960-ban megjelent Beispielheftnek nem volt rekordja, ahhoz, hogy erről szabályos leírás készülhessen, át kellett volna alakítani a meglévő leírást többkötetessé. Áthidaló megoldásként az kínálkozott, hogy a tankönyvek mellett megjelentetett kísérőfüzetek adatait a megjegyzés mezőben tüntessük fel, és ne alakítsuk át a leírást emiatt.

A többkötetes monográfiák más rendszerekben is a legnehezebben katalogizálható tételek. Az Aleph ugyan nem tesz technikai különbséget többkötetes monográfia és sorozat tagja között, a rekordkapcsolat mindkét esetben ugyanazon a mezőn keresztül jön létre, de ez a szoftver lehetőséget ad arra, hogy a többkötetes monográfiák valamennyi kötetét egy rekordon belül rögzítsük. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az online katalogizáló gyakran bukkanhat olyan rekordra, amelyben egy többkötetes monográfia kötetei szerepelnek, de esetenként nem teljesen, mert a katalogizáló intézményben a dokumentum nem volt teljes. Ilyenkor hozzá kellene írnia néhány mezőt a meglévő rekordhoz, ami retrokonverzió esetében nem mindig szerencsés, különösen akkor, ha a cédulakatalógus nem mindig megbízható, s a felülírandó rekord amúgy autopszia alapján készült. Ezt a problémát kiválóan ismerték fel a baseli Egyetemi Könyvtárban, és a retrokonverziót többkötetes monográfiák esetében úgy szűkítették, hogy a rendszerben már meglévő többkötetes monográfiák feldolgozását kivették a retrokonverzió feladatai közül, azt a könyvtár belső munkatársaival végeztetik el. Ha a többkötetes monográfia egyetlen darabja sincs

még meg a rendszerben, akkor semmi akadály a céduláról való felvitelnek.

Nem ez az egyetlen példa rá, hogy egy könyvtár kivon valamit a retrokonverzió alól, noha annak leírásai benne vannak a feldolgozandó katalógusban. Mindenütt ebbe a kategóriába esnek pl. az ősnymtatványok, ezeket kizárólag autopszia alapján szabad rekatalogizálni. Az 1501–1800 között megjelent köteteket, melyeket a könyvtárak mindenütt „régí könyv”-ként tartanak számon, már általában mennyiségük miatt sem lehet kihagyni a munkából, ezért ezek többnyire külön szabályozást igényelnek. A baseli Egyetemi Könyvtár ebben az esetben is nagyon pragmatikusan döntött: a régi könyvek közül az 1501–1600-as megjelenési éveknek mindig új leírást kér, függetlenül attól, hogy a rendszerben van-e már ilyen rekord. A baseli katalóguscédulákon régi könyvek esetében nagyon sok a példányra vonatkozó információ (proveniencia, possesszori bejegyzés), s ezeket a leírás részévé teszik, vagyis azon a szinten rögzítik, mint a bibliográfiai adatokat. Az így létrejövő rekordok egyedi felvételek lesznek, további leolvasóhelyadatokat nem lehet rájuk felvinni. Ez a megoldás nagyon is megfelel a régi könyvek kutatóinak, mert könnyebben felfigyelhetnek az ebből az időből származó könyvek körében gyakori kiadásváltozatokra. Arról nem is beszélve, hogy a leírás részévé tett példányadatok így kereshetővé válnak. A baseli és berni egyetemek által közösen létrehozott, Aleph szoftveren futó IDS nevű katalógusban bármilyen keresőkérdés a teljes rekordban keres, mezőszámtól függetlenül.⁸ <http://aleph.unibas.ch/ALEPH/JI9MPF49UBUH1ELLLGM6R6V/FATRSQFDUD58RA9Q2B3C3FFGL6U-06033/file/start-ids> (3. ábra).

A folyóiratok is kikerülnek általában a retrokonverzió folyamatából (a német katalógusokban a folyóiratok és monográfiák többnyire össze vannak osztva), főleg ott, ahol olyan jól működő központi folyóirat-katalógus áll rendelkezésre, mint a német Zeitschriftendatenbank (ZDB – <http://www.zeitschriftendatenbank.de/>). Ebben kisebb könyvtárak nem is vehetnek fel újabb rekordokat. Ha a rendszerben még nem szereplő folyóirattal rendelkeznek, akkor annak adatait, címlapmásolatait továbbítják egy regionális központba (egy környékbeli nagyobb könyvtárba), ahol azután a leírás elkészül. A ZDB állománya több német közös katalógusnak is része, ami technikailag azt jelenti, hogy a rekordjaihoz fűzött lokális (jelzet és állomány) adatokat több adatbázisból kell fogadnia, és az egymással egyébként nem érintkező adatbázisokban kell hozzáférhetővé tennie. Ezért a példányadatok hozzáadása és módosítása lokálisan történik, de az esetleges törlés központilag, azaz a lokális felhasználó csak törlésre jelenteni tud, de törölni nem. A lokális változásokat hetente egyszer frissítik az összes központi katalógusban. A ZDB előtt álló következő nagy feladat a lipcsei és frankfurti folyóiratok rekordjainak integrálása lesz, a munka előkészítése már megkezdődött.

Autor/-in	<u>Cicero, Marcus Tullius</u>
Titel	<u>Marci Tullii Ciceronis Officia : de amicitia , de senectute , paradoxa , Somnium Scipionis / Cum Des. Erasmi Rot. annotatiunculis</u>
Einheitstitel	<u>De officiis</u>
Impressum	Basileae : J. Hervag, 1534
Umfang	; 8'
Fussnote	Ex libr. Amerbachior
Bibliothek	<u>BS UB, Magazin. Sign.: CB IX 19</u>
Autor/-in	<u>Erasmus</u>
Systemnr.	002875346

3. ábra

A baseli Egyetemi Könyvtár egyik katalóguscédulája. A cédula alján egy egykori tulajdonosra vonatkozó adat: ex lib. Amerbachior. Mivel régi könyvet takar a leírás, ez a megjegyzés nem a példányadatok közé kerül, és így kereshetővé válik.

A retrokonverzióból való kivonás másik formája ideiglenes, vannak olyan tételek, melyeket a munka végén érdemes feldolgozni, és nem azon a helyen, ahol az ábécérendben sorra kerülnek. Ha a katalógusban sok folyóiratcikk vagy tanulmánykötetből analitikusan felvett tanulmány szerepel, és a rendszer rekordkapcsolatokkal építkezik, akkor először a folyóiratok, tanulmánykötetek rekordjainak kell elkészülnie. Ilyenkor az analitikus tételeket ki kell válogatni, és ideiglenesen félre kell tenni. Ezt a munkamódszert választotta a már említett hamburgi Museum für Kunst und Gewerbe könyvtára (4. áb-

ra), és az ugyancsak hamburgi Állami Levéltár (<http://fhh.hamburg.de/stadt/Aktuell/behoerden/staatsarchiv/start.html>) Könyvtára (<http://hpica2.rz.uni-hamburg.de:8080/DB=7/LNG=DU/>).

Heitmann, Bernhard

x
Mw York
1992

Magnificence, significance and daily usage. The German toilet set of the late baroque and rococo period.

in: The International Fine Art and Antique Dealers Show. New York 1992, S.33-38.

Aufsatz: Magnificence, significance and daily usage : the German toilet set of the late baroque and rococo period / Bernhard Heitmann. - 1992

in: The International Fine Art and Dealers Show. - New York, NY, (1992), S. 33-38

Nachweisinformationen der besitzenden Bibliothek(en)

 Hamburg, Museumsbibliotheken Hamburg und Denkmalschutzamt <3522>

4. ábra

A hamburgi Museum für Kunst und Gewerbe Gerd Bucerusról elnevezett könyvtárának egyik katalóguscédulája. Konvertálására csak akkor kerülhetett sor, miután elkészült a folyóirat rekordja.

Ha egy könyvtár eldöntötte, hogy mely katalóguscédulákat vonja be a retrokonverzióba, a második lépés annak kiválasztása, hogy a katalógus mely adatait kell rögzíteni, illetve milyen külső adatokat kell felvenni a rekordokba. Az első kérdésre általában „mindent” a válasz, de bizonyos adatok azért elmaradhatnak, pl. a tárgyszavak (ezek általában szórványosan fordulnak elő a régi német katalóguscédulákon, és általában csak a cím egy-egy jellemző szavát ismétlik meg), vagy az illusztrációk mennyiségére és minőségére vonatkozó felsorolások, ami helyett csak egy leegyszerűsített forma kerül a rekordokba. De van példa arra is, hogy az érvényben levő szabványokkal ellentétben egyes könyvtárak ez utóbbit nem tartják felesleges információknak, és megőrzik ezeket az adatokat a retrokonverzió során is, mint pl. a baseli Egyetemi Könyvtár és a lipcsei Deutsche Bücherei. Ugyanakkor ez utóbbi nem biztos, hogy szerencsés döntést hozott akkor, amikor az írástípusra vonatkozó információkat feleslegesnek ítélte, hiszen így az olvasó nem tudhatja előre, hogy gót vagy latin betűkkel nyomtatott könyvet kért ki a raktárból, holott ezek az információk szerepelnek a kartonokon.

Általában minden könyvtár más-más módon szabályozza a kartonokon található zárójelek konvertálását. A katalogizálási szabályok módosulása miatt ezek szinte soha nem vehetők át változtatás nélkül. A könyvtárak többnyire a ma érvényes szabályok alkalmazását kérik, vagyis a német nyelvterületen általános porosz instrukció alapján készült leírásokat úgy alakítatják át, hogy azok tükrözzék a mai szabályok által megadott forrásokat. A baseli Egyetemi Könyvtár azonban úgy döntött, hogy figyelmen kívül hagyja ezeket a konvenciókat, és a retrokonverzió során eltekint a zárójelek használatától (5. ábra).

Bezemer, Tammo Jacob

Bezemer, T[ammo] J[acob]. Indonesisches Kunstgewerbe. Bilder-Atlas. Mit einer Einleitung von T.J.B'. Hg.mit Mitwirkung des Königlichen Vereins "Kolonial-Institut", Amsterdam. [Taf.] -- Der Haag: N.V.tot exploitatie van het maandblad "Nederl.-Indië,oud en nieuw" [um 1931]. -- 4' 170 S.

Standort: Ind.Bibl.III 385

Autor/-in Bezemer, Tammo Jacob

Titel Indonesisches Kunstgewerbe : Bilder-Atlas / Mit einer Einleitung von Tammo Jacob Bezemer ; Hq. mit Mitwirkung des Königlichen Vereins "Kolonial-Institut", Amsterdam

Impressum Der Haag : N. V. tot exploitatie van het maandblad "Nederl.-Indië, oud en nieuw", [ca. 1931]

Umfang 170 S. : Taf. ; 4'

Bibliothek BS UB, Magazin. Sign.: IndB III 385

Systemnr. 002782578

5. ábra

A baseli Egyetemi Könyvtárból származó katalóguscédulán levő zárójeleket egyszerűen figyelmen kívül hagyta a retrokonverzió, és a szabályos T. J. Bezemer helyett Tammo Jacob Bezemer került a szerzőségi közlésbe. A retrokonverzió megszabadult egy sereg előírástól, amivel a zárójelek rögzítését kellett volna szabályozni.

A rögzítés szabályait döntően befolyásolják a visszakereshetőség szempontjai, s ahogy már volt róla szó, az adatbázisok többségében számos olyan mező van, aminek tartalmára nem lehet keresni. Az ilyen mezőkbe kerülő fontos információk gyakorlatilag elvesznek, ennek elkerülése érdekében gyakran át kell alakítani a leírás szerkezetét ahhoz, hogy a relevánsnak minősített szavakon biztosan átfusson a keresés (6. ábra).

Rosenverzeichnis

NNr 91

Europas Rosengarten Zweibrücken. Rosenverzeichnis.
Zweibrücken [um 1993.] 180 S. 1 Kt. quer-8°
1994 R 11

Titel   ♣Europas Rosengarten Zweibrücken:
              Rosenverzeichnis

Ort   Zweibrücken

Verlag   s.n.

Jahr Vorlage [ca. 1993]

Jahr   1993

Umfangsang. 180 S. : Kt.

Bestand   Zw 1 : Bipontina

6. ábra

A zweibrückeni Bipontina katalóguscéduláján alcímként áll az „Europas Rosengarten Zweibrücken” (megelőzi az első besorolási adattá emelt Rosenverzeichnis), ha alcím marad, a HBZ-NRW rendszerében nem lehet rákeresni, ezért a retrokonverzió megváltoztatta a leírás struktúráját.

A kartonokon nem szereplő, ám rögzítendő többlet-adatok első csoportja az ország- és nyelvi kód. Vannak könyvtárak, amelyek nem feltétlenül ragaszkodnak ehhez (Deutsche Bücherei, Staatsbibliothek zu Berlin), de bizonyos mértékben ez is szoftverfüggő döntés: az Alephben kiemeltebb szerepe van ezeknek az adatoknak, mint a WinIBW-ben. Az ország- és nyelvi kódok rögzítésénél két filozófia érvényesülhet: az egyik szerint azt a kódot kell rögzíteni, amely ma érvényes az adott városra és nyelvre, a másik pedig a nyomtatás idején fennálló állapotot tekinti irányadónak. Már önmagában ez is megkérdőjelezi ezeknek az adatoknak a létjogosultságát, hiszen ugyanannak a könyvnek az adatai különböző rendszerekben más-más kódokkal szerepelnek. Arról nem is beszélve, hogy a „ma érvényes” állapot az utóbbi évtizedben jelentősen módosult Európában, így a rögzítés időpontjától és a könyvtár filozófiájától függően egy 17. századi löcsei, német nyelvű nyomtatvány kaphat magyar, csehszlovák és szlovák országkódot is. A nyelvi kódokkal még rosszabb a helyzet, mivel a kartonokon szereplő információk alapján általában nem lehet eldönteni, hogy egy könyv orosz vagy ukrán, cseh vagy szlovák, szerb vagy horvát nyelvű. A nyugat-európai könyvtárak állománya ritkán okoz ilyen fejtörést, de vannak speciális gyűjtemények, mint a berni Egyetemi Könyvtár keretében működő svájci Kelet-Európa Könyvtár (<http://www.stub.unibe.ch/index.php?p=1&i=8>), amely a rögzítés időpontjában érvényes nyelvi és országkódokat rögzítette (7. ábra).

FMT BK

LDR 00509nam--22001212u-4500

008 010413s1909--ru-----00--rus--

019 |a Rekatalogisierung der Davoser Bibliothek anhand von Kärtchen |5 Medea/1999

040 |a DS BS/BE B415

100 |a Kollontaj, Aleksandra Michajlovna

245 |a Social'nyja osnovy ženskago voproša |c A. Kollontaj

260 |a S.-Peterburg |b Znanie |c 1909

300 |a 432 S. |c 21 cm

500 |a Exp. signiert v. Autorin

CAT |a CONV |b 00 |c 20010413 || DSV01 |h 1213

CAT |a KA |b 40 |c 20010420 || DSV01 |h 0946

CAT |a ICH |b 40 |c 20010821 || DSV01 |h 1645

852 |b B415 |c 415DB |h SOB 882 D : 2752 |4 BE SOB |5 Davoser Bibliothek

SBL |a B415

LOC |b B415 |c 415DB |h SOB 882 D : 2752 |o BOOK |4 BE SOB |5 Davoser Bibliothek |3 Buch

STS |a 23

SYS 002271012

FMT BK

LDR 00699nam--22001452u-4500

008 010630s1958--ru-----00--rus--

019 |a Rekatalogisierung des alphabetischen Kataloges SOB anhand von Kärtchen (Katalogscan 090/0195) |5 2000-2001 Medea

040 |a IDS BS/BE B415

100 |a Stalin, Iosif Vissarionovič

245 |a Ob osnovach Leninizma |b lekci, čitanye v Sverdlovskom universitete |c Jossip Vissarionovič Stalin

260 |a Moskva |b Gospolitizdat |c 1958

300 |a 94 S. |b Portr. |c 21 cm

490 |a Bibliotečka po Naučnomu Socializmu

691GL |8 3K3 |a Stalin, Iosif Vissarionovič

CAT |a CONV |b 00 |c 20010721 || DSV01 |h 1713

852 |b B415 |c 415U1 |h SOB 3K3 : 18 |4 BE SOB |5 Magazin 1. UG

SBL |a B415

LOC |b B415 |c 415U1 |h SOB 3K3 : 18 |o BOOK |4 BE SOB |5 Magazin 1. UG |3 Buch

STS |a 01

SYS 002374130

7. ábra

A két könyv, melyek leírása itt látható, nem ugyanabban az országban jelent meg, az első a cári Oroszországban, a második a Szovjetunióban, ám az országkód szerint a kettő ugyanaz.

Bauer, Max

1924 A 3981

Bauer, Max: Die Dirne und ihr Anhang. Ein Beitrag zur Geschichte des Geschlechtslebens in d. dt. Vergangenheit. Mit zahlr. Bildtaf. Dresden: B. Aretz [1924]. (228 S.; 8° = Dtsch. Bücherei. Hfw. 10 —; Hperg. 12 —; Hldr. 20 —; auf Bütteln, num. Ldr. 35 —)

Titel: Die Dirne und ihr Anhang : Ein Beitrag zur Geschichte des Geschlechtslebens in d. dt. Vergangenheit / Max Bauer
Verfasser: Bauer, Max
Verleger: Dresden : P. Aretz
Erscheinungsjahr: [1924]
Umfang/Format: 228 S. : Mit zahlr. [8] Bildtaf. ; 8
Gesamttitle: Opal-Bücherei
Einband/Preis: Hlw. : 10.-; Hperg. : 12.-; Hldr. : 20.-; auf Bütteln, num. Ldr. : 35.-
Signatur: 1924 A 3981

8. ábra

A lipcsei Deutsche Bücherei katalóguscéduláján az alcímekben álló „deutschen” szó dt.-re van rövidítve, feloldani azonban nem kell, mert túl általános ahhoz, hogy keresőkérdésként szóba jöhetne.

Ruhnken , David 1917 A 1093

Elogium Tiberii Hemsterhusii auctore Davide Ruhnkenio [Ruhnken]. Ex ed. 2 descriptum add. discrepantia ed. 1.
 Lipsiae : Teubner 1875 . 31 S. 8°
 (Bibliotheca scriptorium Lat. recent. aetatis ed. J. Frey.)
 (Bibliotheca scriptorium Graec. et Rom. Teubneriana.)

Titel: Elogium Tiberii Hemsterhusii / auctore Davide Ruhnkenio
Verfasser: Ruhnken, David
Ausgabe: Ex. ed. 2 descriptum add. discrepantia ed. 1
Verleger: Lipsiae : Teubner
Erscheinungsjahr: 1875
Umfang/Format: 31 S. ; 8
Gesamttitle: Bibliotheca scriptorium Latinorum recentioris aetatis / J. Frey
 Bibliotheca scriptorium Graecorum et Romanorum Teubneriana
Signatur: 1917 A 1093

9. ábra

A sorozati cím csak akkor kereshető, ha a kartonon levő rövidítések helyett a teljes szöveget rögzítjük, így az ebbe a mezőbe kerülő szavakban előforduló rövidítéseket feloldotta a retrokonverzió.

A porosz instrukció lehetőséget adott arra, hogy a főcímen kívül a leírás többi részében rövidítéseket használjon a katalogizáló. A lipcsei Deutsche Bücherei munkatársai ilyen szempontból is megvizsgálták a kartonokat a retrokonverzió előkészítése során, és azt találták, hogy az alcímekben

alkalmazott rövidítések soha nem érintenek fontos, a keresésben releváns szavakat, így azokat nem kell feloldani, de a sorozati címek szavainak rövidítéseit igen, anélkül ugyanis nem lehetne a sorozat tagjait a sorozati címen keresztül megtalálni (8–9. ábra).

A többletadatok harmadik csoportjába az egységesített névformák tartoznak. Általános tendencia, hogy a retrokonverzióval létrehozott leírások nem tartalmaznak egységesített testületi neveket. Online munka esetén lehetőség van ugyan az adatbázisban meglévő egységesített formák átvételére, ám legtöbbször erre sem kerül sor, mert a közös katalógusok is meglehetősen sok hibás formát tartalmaznak, és az egyértelmű megfeleltetéshez nem elegendők a kartonokon szereplő adatok. Ha a könyvtár mégis ragaszkodik a testületi nevek egységesített formáinak létrehozásához (ezt tette pl. a hamburgi Museum für Kunst und Gewerbe Könyvtára), akkor ez csak egy ideiglenes forma lehet, melyet később darabról darabra át kell nézni, és szükség esetén korrigálni, vagyis lehetővé kell tenni a retrokonverzió során keletkezett új egységesített nevek lekérdezését.

Személynevek esetében általában minden könyvtár elvárja az egységesített névformák létrehozását, s a német katalogizálási gyakorlat ezt az első szerző esetében könnyűvé is teszi, mivel a kartonokon megbízhatóan fel van tüntetve az egységesített forma. A második szerző neve azonban már a kartonokról nem mindig alkotható meg teljes biztonsággal, az egyéb közreműködőkről nem is beszélve. Online munka esetén a már meglévő adatok általában jó kiindulást adnak a nevek egységesítéséhez, különösen Németországban, ahol a frankfurti Deutsche Bibliothek gondozza ezt a munkát, s a legtöbb közös katalógus át is veszi és használja ezt az adatbázist. A legtöbb könyvtári adatbázis különbséget tesz individualizált és nem individualizált egységesített nevek között, az utóbbihoz bármilyen azonos nevű szerző művét hozzá lehet kapcsolni. Így tesz a HBZ-NRW közös katalógus is, melyben minden egyes névhez akkurátusan hozzárendelnek egy-egy besorolási (authority) rekordot, bár ezek az esetek többségében csak pontosan annyit tudnak a szerzőkről, amennyi a leírásból is kiderül (10. ábra).

A baseli Egyetemi Könyvtárban nem készültek ilyen rekordok a retrokonverzió során, sőt, a könyvtár az inxertételek számát is erősen korlátozta azzal, hogy a nem teljes nevű, csak iniciálék-

Christ, Hermann

NNr 38

Die Rosen der Schweiz. Mit Berücksichtigung der umliegenden Gebiete Mittel- u. Süd-Europas. Ein monographischer Versuch. Von H[ermann] Christ. Basel, Genf, Lyon, Georg 1873. (Repr.)
(Villingen-Schwenningen 1991: Schnurr.) 212 S.

8°
1993 R 14

1. Person **Christ, Hermann** [HP00163857]
Titel **Die Rosen der Schweiz**
Untertitel mit Berücksichtigung der umliegenden Gebiete Mittel- u. Süd-Europas; ein monographischer Versuch
Verfasser/Urheber von H. **Christ**
Ausgabe Repr. [der Ausg.] Basel, Genf, Lyon, Georg 1873
Ort Villingen-Schwenningen
Verlag Schnurr
Jahr 1991
Umfang 219 S.
Bestand Zw 1 : Bipontina

Ansetzung/ID Christ, Hermann [HP00163857]
System-Nr. 002083762
ID-Nummer HP00163857
Ansetzung Christ, Hermann
Verweisung Christ, H.

10. ábra

A katalóguscédula a zweibrückeni Bipontina könyvtárból való, melynek anyaga ma már a HBZ-NRW adatbázis része. A leírás mellett ott van a szerző gyakorlatilag üres besorolási rekordja is, mely a retrokonverzió során, a katalóguscédula adataiból jött létre.

kal rendelkező személyek nevét lehetőleg csak a szerzőségi közlés részeként jelenítették meg, de nem vették fel az indexbe. Ismét azt használták ki, hogy a keresést minden mezőben végig lehet futtatni, így a használhatóság nem csorbul, és az adatbázis sincs tele azonosíthatatlan Müller, M.-ekkel vagy Hoffmann, H.-kal (11. ábra).

A személynevek mellett régi könyvek esetében általában egységesíteni kell a nyomdahelyet és a nyomdász nevét is. A városok nevének egységesítése általában nem bonyolult, de a nyomdászoké igencsak az, nemcsak azzal a nehézséggel kell megbirkózni, hogy a neveket a latinus formából át kell alakítani, de meg kell különböztetni egymástól az azonos nevű nyomdászokat is. Vannak olyan nyomdászdynasztiák, melyeknek tagjai hosszú évtizedeken keresztül, nemegyszer akár egymás-

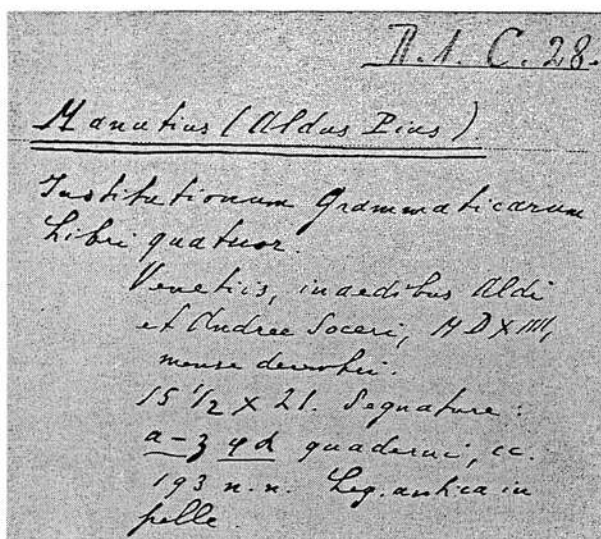
sal párhuzamosan is működtek, mint pl. a Manuzio család Velencében. Ha a katalóguscédulán csak a vezetéknev olvasható, akkor lehetetlen a pontos azonosítás, nem lehet megalkotni a nyomda egységesített nevét (12. ábra).

<i>Beza, Theodorus</i>	
Ft v 2	4 Gustroviae 1862.
<i>Joannis Calvinii vita a Theodoro Beza / Adcurate descripta ... recognovit Th. Nickel.</i>	
Autor/-in	<u>Beza, Theodorus</u>
Titel	<u>Joannis Calvinii vita a Theodoro Beza / Adcurate descripta ... recognovit Th. Nickel</u>
Impressum	Gustroviae, 1862
Umfang	; 4'
Bibliothek	<u>BS UB, Magazin. Sign.: Ft VI 2</u>
Systemnr.	002782778

11. ábra

A baseli Egyetemi Könyvtár retrokonverziója során csak a szerzők neve került be az indexbe, ha a műnek nem volt szerzője, akkor pedig a közreadóé, az összes egyéb közreműködő csak a minden mezőn lefutó kereséssel található meg. Ezért nem készült e kartonról sem egy Nickel, Th. indextétel.

Offline munka esetén a személynevek egységesítése sokkal nehezebb feladat. A lipcsei Deutsche Bücherei nagyon jó megoldást talált arra, hogy a hatalmas mennyiségű „új név” közül kiszűrje a problémás eseteket. Bár a WinIBW rendszer (ugyanúgy, ahogy az Aleph) nem követeli meg kötelezően a besorolási rekordok létrehozását, a retrokonverzió során létrejött új indextételekből egy-egy új besorolási rekordot generáltak, melybe beleírták, hogy automatikusan keletkezett. Ha a retrokonverzióval leírt tételekben olyan nevek szerepeltek, melyekkel megegyező már volt a rendszerben, akkor ezek szintén automatikusan összekapcsolódtak, és a besorolási rekordban megjelent egy automatikus figyelmeztetés: Maschinell verknüpft mit DBL-Retro_Titeldaten, azaz automatikusan összekapcsolva a retrokonverzióból származó rekordokkal. Valahányszor a katalóguscédula arra utalt, hogy a szerzőnek több névformája, vagy csak személyneve volt, a rekordokra egy figyelmeztetés került, melynek alapján ezek a rekordok és a nyomokban keletkezett indextételek és besorolási rekordok könnyen visszakereshetők (13–14. ábra).

Autore	Manuzio, Aldo Pio. (1449 o 50-1515)
Titolo	<u>Institutionum Grammaticarum: libri quatuor / Aldus Pius Manutius</u>
Publicazione	Venetiis: in aedibus Aldi et Andreae Soceri, 1514
Descrizione	[193] c.; 16 cm
Nota	Signature: a-z e a quaderni
Luogo di stampa	Venezia
Biblioteca	<u>LU-Biblioteca cantonale. Libro antico. Segn.: LGC D 1 C 28</u>
N. di sistema	000384333

12. ábra

A Biblioteca Cantonale di Lugano katalóguscédulája jól példázza a nehézségeket. A város egységesített nevét egyszerű rögzíteni, de a nyomda nevét már nem. Aldo Manuzio 1515-ben halt meg, s haláláig működött a műhely a neve alatt, ám fia, Paolo Manuzio ezzel párhuzamosan, már 1512-től megkezdte kiadói és nyomdász tevékenységét. A kartonon csak „in aedibus Aldi” áll, ez mindkét Manuzio lehet. A másik nyomdásznevét Andrea Socero, ennek egységesített formája Torresanus, Andreas de Asula lenne, amit csak külső forrásból lehetne kideríteni, mivel az adatbázisban még nem szerepel. A nyomdásznevek egységesítése sokkal több és speciálisabb szakértelmet követel, mint a nevek egységesítése, így célszerű volt kivenni a retrokonverzió célkitűzései közül.

Talán ennyi példa is elegendő annak érzékeltetésére, hogy nincs két egyforma retrokonverziós stratégia, s csak az a könyvtár számíthat sikerre, amely elegendő időt és fáradságot szán ennek a pontos kidolgozására. A lehetőségeket a meglévő cédulák minősége és mennyisége kevésbé befolyásolja, mint a céladatbázis jellege, működése,

Augustinus, Aurelius 1919 A 924:

[Werke, Teils.]

Divi Aurelii Augustini, Hippon. episcopi, Meditationes, Soliloquia et Manuale. Item Meditationes B. Anselmi (Cantuariensis) de humani generis redemptione. D. Bernardi (Meditationes devotissimas ad humanas conditionis cognitionem) et Jdicae, viri docti [d. i. Raymūna Jordan].
 [Bernardus Claraevaliensis]

Augustinus, Aurelius 1919 A 9242

De amore divino.
 Pragae 1716: Univ. Carolo-Ferdin.
 380 S. 8°

0500 Aal
 0600 tn
 3000 Augustinus, Aurelius
 3200 S#
 4000 Divi Aurelii Augustini, Hippon. episcopi, Meditatione, Soliloquia et Manuale
 4010 Item Meditationes B. Anselmi de humani generis redemptione [u. a.]
 4500 [bk+]
 4501 @Anselmus <Cantuariensis>
 4509 Meditationes B. Anselmi de humani generis redemptione
 7001 m
 7100 1919 A 1942

Anzelm rekordja pedig a következő:

100 @Anselmus < Cantuariensis >
 101 [d]Maschinell erzeugt aus DBL-Retro-Daten; Maschinell verknüpft mit DBL-Retro_Titeldaten

13. ábra

A két kartonon át húzódó leírás egy gyűjteményt takar, a négy műből a retrokonverzió csak az első kettőt tartotta meg (ez ismét egy vitatható döntés, mert Clairvaux-i Szt. Bernát és az Idiota néven ismert Raymundus Jordanus műveinek ezt a kiadását csak az találja meg, aki tudja, hogy azokat Szt. Ágoston műveinek címével kell keresnie, vagyis eleve pontos bibliográfiai adatokkal rendelkezik – a katalógusok konvertálásának éppen az az egyik célja, hogy erre ne legyen szükség). Augustinus, Aurelius névforma már volt a katalógusban a retrokonverzió előtt is, így a rekord ezzel automatikusan összekapcsolódott. Canterbury Szt. Anzelm neve azonban új volt az adatbázisban. A katalógizáló felületen jól látszik a rekord 600-as mezőjében álló tn jel, ez jelzi, hogy a rekordban van egy problémás név.

filozófiája. Vannak könyvtárak, amelyek szorosan követik a katalógizálási szabályokat, és vannak olyanok is, melyek merész egyszerűsítéseket vezetnek be. Vannak könyvtári szoftverek, amelyek nagyobb szabadságot engednek a keresésben (s következésképpen a retrokonverzióban is), más helyen akár ugyanennek a szoftvernek egy olyan beállítása fut, mely sokkal szűkebbre szabja eze-

ket a kereteket. A retrokonverzió nem pusztán médiumváltás, a gépre vitt katalógusok nyújtotta információ minősége és mennyisége is megtöbbszöröződik a cédulakatalógushoz képest. A külföldi példák azt mutatják, hogy a legrosszabb, legelnyagoltabb katalógussal is csodát lehet tenni, ha a retrokonverziót előkészítő könyvtárosok elszakadnak a cédulákra összpontosító szemlélettől, és megtanulnak az olvasó szemével látni.

Jenkner, Hans

Jenkner (Titelbl. d. Diss.: Geiseler gen. Jenkner), Hans: August Klingemanns Anschauung über die Funktionen des Theaters, dargestellt nach s. theoret. Hauptwerk 'Kunst u. Natur'. (Clausthal-Zellerfeld 1929; Pieper.) VIII, 152 S. 8*
Erlangen, Phil. Diss. v. 22. Febr. 1930 [U 90. 1744

0500 Aal
0600 tn
1100 1929 \$ (1929)
3000 !103907076!Jenkner, Hans
4000 August Klingemanns Anschauung über die Funktionen des Theaters, dargestellt nach s. theoret. Hauptwerk 'Kunst u. Natur' / Hans Jenkner
4030 Clausthal-Zellerfeld
4060 VIII, 152 S.
4062 8
4204 Erlangen, Phil. Diss., 1930
E01
7001 01-03-01 : m
7100 Di 1930 A 1000
7900 07-04-01 09:12:35.470
7800 500403449

Jenkner, Hans már volt az adatbázisban, ám ez biztosan nem azonos a fenti disszertáció szerzőjével:

100 Jenkner, Hans
101 |a|BSB-Musik
101 |d|PND-Grundbestand; Maschinell verknüpft mit DBL-Retro_Titeldaten
899 Jenkner, Hans: 6 Lieder

A rekord 0600-as mezőjébe tett tn (ezt az olvasók nem látják) biztosítja, hogy ezt az automatikus kapcsolatot a későbbiekben majd feloldják, és a kartonon levő szerző saját besorolási rekordot kapjon, melyben megjelenik, s így kereshetővé válik majd másik neve, a Geisler is.

14. ábra

Egy másik példa a problémás nevek kiszűrésére ugyanabból a könyvtárból. A szerző két névformával ismert, ebből a retrokonverzió automatikusan azt tekinti egységesítettnek, amely nem ritkított betűkkel van szedve.

Jegyzetek

¹ Pl. az American Physical Society által kiadott összes folyóirat nemcsak elérhető már az interneten keresztül, de a cikkek teljes szövege egyszerre kereshető is: <http://prola.aps.org/xrs.html>

² Az újfajta kutatói attitűd szép példája pl. az Információáramlás a kora újkorban címmel a közelmúltban megjelent kötet (szerk. Z. Karvalics László és Kiss Károly. Budapest, Gondolat–Infonia, 2004): a hét tanulmány lábjegyzeteiben – egy írás kivételével – csak mutatóba fordul elő hivatkozás valamilyen 1980 előtt megjelent dokumentumra. A tanulmányok a 15–18. századdal foglalkoznak, ez olyan időszak, melynek tárgyalásánál megszokott dolog több száz éves művekre hivatkozni. Annál többet utalnak viszont a szerzők az 1990-es évek nemzetközi szakirodalmára (a tanulmányok először egy 1999-ben rendezett konferencián hangzottak el), ami eddig nem volt általános gyakorlat a magyar irodalom vagy történelem vizsgálatánál.

³ Ez nem olyan triviális, mint amilyenek hangzik: egy éve sincs, hogy egy régi könyvekkel foglalkozó konferencián az egyik előadás a számítástechnikai adathordozók és formátumaik gyors változásáról szövegezett, amiből a jelen levő könyvtárosok nagy része azt szűrte le, hogy a legbiztonságosabb adathordozó továbbra is a katalóguscédula.

⁴ A könyvtárhasználat változásaira már a katalógusok konvertálásának hajnalán felfigyeltek, pl.: Joseph R. Matthews–Gary S. Lawrence–Douglas K. Ferguson ed.: Using online catalogs: a nationwide survey: a report of a study sponsored by the Council on Library Resources. New York, NY, Neal-Schuman, c1983. A frissen konvertált német könyvtárak munkatársai arról számolnak be, hogy az olvasók minden különösebb hírverés nélkül, maguktól rájönnek a lehetőségre. A hamburgi Museum für Kunst und Gewerbe (<http://mkg-hamburg.de/>) könyvtárának katalógusa a GBV rendszerbe (Gemeinsamer Bibliotheksverbund, <http://www.gbv.de/>) került be, és attól kezdve addig soha nem látott olvasók keresték fel a könyvtárat a GBV-ből ki nyomtatott címléírásokat lobogtatva, a látogatottság kb. 20 százalékkal nőtt.

⁵ Ezt a megoldást választotta pl. 2001-ben a Pfälzische Landesbibliothek (<http://www.plb.de/zk/view.php3>). Napjainkban pedig a német parlament könyvtárának (<http://opac.bibliothek.bundestag.de>) esetében került szóba ez a lehetőség.

⁶ Közel 30 millió rekordjával a GBV a legnagyobb német közös katalógus, érdemes belepillantani a statisztikájába, mi mindent tartanak nyilván, ami azután az egymás közti anyagi elszámolás alapja: <http://www.gbv.de/du/statistik/bibstat.shtml>

⁷ Ma már OCLC-PICA, l. <http://www.oclc-pica.org/>

⁸ A legtöbb keresőprogram tartalmaz egy olyan lehetőséget, amely látszólag minden mezőben végigfuttatja a keresést, ám ez a valóságban nem érint minden mezőt, a megjegyzésként rögzített információkra nem lehet rákeresni pl. a GBV-ben vagy a Deutsche Bibliothek adatbázisában sem. A basel–berni közös katalógus a kereséskor szó szerint minden mezőt figyelembe vesz.

Beérkezett: 2004. VIII. 13-án.